

Bir Cumhuriyet Kurumunun Analizi: Bursa Halkevi'nin Sosyo Kültürel Faaliyetleri

Berrin Sarıtunç*

ORCID: 0000-0001-8662-6562

Öz

Türk Devriminin halka ulaştırılmasına aracı olarak 19 Şubat 1932 tarihinde 14 yerde resmen kurulan ve zamanla sayıları 478'i bulan Halkevleri, 9 şube ile Erken Cumhuriyet Devri kurumları olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kurumlar Cumhuriyetin temeli olan ulus devlet düşüncesini pekiştirmek, Türk Ulusu'nun önemli bir kültür birikiminin olduğunu göstermek ve bunun halka ulaşmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Mezkûr kurumlar aynı zamanda Cumhuriyetin ilkeleri doğrultusunda vatandaşlar yetiştirmeyi de amaç edinmiştir. Bu doğrultuda halkı eğitecek çeşitli konferanslar verilmiş, etkinlikler gösteriler düzenlenmiştir. Bu çalışmamız ilk kurulan Halkevlerinden biri olan Bursa Halkevinin genel olarak durumunu tespit edip sosyo kültürel faaliyetlerine yönelik tespitleri hedeflemektedir. Çalışmada, Cumhuriyet Arşivinden elektronik ortamda temin edilen veriler, doküman analizi (veri analizi) yöntemi de kullanılarak tamamlanmıştır. Makale, dönemin kültürel ve sosyal yaşamına büyük katkı sağlayan halkevlerinin özelde ise Uludağ Halkevinin Bursa'nın sosyokültürel yaşamına katkısını, kurumunun genel olarak yayınlarında yer verdiği halk edebiyatı unsurlarının ortaya konulması bağlamında yürütülmüştür.

Anahtar sözcükler: Halk Evi, Halkçılık, Milli Kültür, Uludağ, Halk Bilimi

Gönderme Tarihi: 17/02/2021

Kabul Tarihi: 10/07/2021

* Dr., Uludağ Üniversitesi Türk Dili Bölümü, Bursa-Türkiye, bsaritunc@uludag.edu.tr.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

SARITUNÇ, B., 'Bir Cumhuriyet Kurumunun Analizi: Bursa Halkevi'nin Sosyo Kültürel Faaliyetleri', *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 8, S. 3, 2021, s.895-917.

Analysis of a Republican Institution: Socio-Cultural Activities of Bursa Community Center

Berrin Sarıtunç*

ORCID: 0000-0001-8662-6562

Abstract

Community Centers (The People's Houses), which were officially established in 14 places on February 19, 1932 as a means of conveying the Turkish Revolution to the public, and their number reached 478 over time, come to the fore as the Early Republican Era institutions with 9 branches. These institutions were established in order to reinforce the idea of the nation-state, which is the foundation of the Republic, to show that the Turkish Nation has an important cultural accumulation and to ensure that it reaches the public. These institutions also aimed to educate (raise) citizens in line with the principles of the Republic. In this direction, various conferences were held to educate the public, events and demonstrations were organized. This study aimed to determine a general situation of Bursa Community Center, one of the first established Community Centers, and to determine its socio-cultural activities. In the study, the data obtained from the Republic Archive in the electronic environment were completed by using the document analysis (data analysis) method. The article examined community centers in general, which make a great contribution to cultural and social life of the period, and contribution of Uludağ community center in particular to socio-cultural life of Bursa city. In addition, the study was conducted on the axis of presenting elements of folk literature which the institution gives a place in its publications in general.

Keywords: People's House, Populism National Culture, Uludağ, Folklore

Received Date: 17/02/2021

Accepted Date: 10/07/2021

* Doctor, Uludag University Turkish Language Department, Bursa-Turkey, bsaritunc@uludag.edu.tr.

You can refer to this article as follows:

SARITUNÇ, B., ‘‘ Bir Cumhuriyet Kurumunun Analizi: Bursa Halkevi’nin Sosyo Kültürel Faaliyetleri’’,
Academic Journal of History and Idea, Vol. 8, Issue 3, 2021, 2021, p.895-917.

Анализ республиканского учреждения : Социокультурная деятельность Общественного центра в Бурсе

Беррин Сарытунч*

ORCID: 0000-0001-8662-6562

Резюме

Общественный центр, который был официально создан 19 февраля 1932 года в 14 местах с 9 филиалами, как инструмент доставки народу турецкой революции выделяется как ранней республиканской эпохи. Эти учреждения были созданы для укрепления идеи национального государства, которое является основой Республики, для того чтобы показать всем что, турецкая нация имеет важное культурное накопление. Учреждения также направлены на воспитание граждан в соответствии с принципами Республики. Соответственно, были организованы различные конференции, мероприятия для просвещения общественности. Это исследование направлено на определение статуса и социально-культурной деятельности одного из первых созданных общественных центров Бурса Халкеви. В исследовании данные были дополнены методом анализа документов (анализы данных) предоставленные в электронной среде из Республиканского архива. В статье рассматривается вклад общественного центра Улудаг в социокультурную жизнь Бурсы и в частности элементы народной литературы.

Ключевые слова: общественный центр, фольклор, национальная культура, Улудаг, народная наука.

Получено: 17/02/2021

Принято: 10/07/2021

* Доктор, Кафедра турецкого языка Университета Улудаг, Бурса-Турция, bsaritunc@uludag.edu.tr.

Ссылка на статью:

SARITUNÇ, B., 'Bir Cumhuriyet Kurumunun Analizi: Bursa Halkevi'nin Sosyo Kültürel Faaliyetleri', *академическая история и мысль*, Т.8, NO.3, 2021, С.895-917.

Giriş

Halkevlerinin kuruluş amacı yeni kurulan devletin temel ilkelerinden biri olan halkçılık ilkesi doğrultusunda kültür, sanat, bilim ve eğitim faaliyetlerini halk ile beraber yapmak ve halka yaymak olmuştur. Nitekim 1932 yılında kabul edilen Halkevleri Talimatnamesinin giriş kısmında da ifade edildiği gibi “Fırkamızın program temelleri Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâiklik ve inkılâpçılıktır. Programımızı bu ana temel prensiplerin hâkimiyeti ve ebedileşmesi için bu vasıflarda kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesini önemli vasıtalar olarak tespit ve işaret eder. Halkevlerinin gayesi bu uğurda çalışacak mefkûreci vatandaşlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olmaktır.”¹

Türk Devriminin halka ulaştırılmasına aracı olarak 19 Şubat 1932 tarihinde 14 yerde resmen kurulan ve zamanla sayıları 478’i bulan Halkevleri, 9 şube ile Erken Cumhuriyet Devri kurumları olarak ön plana çıkmaktadır.

Bu kurumlar Cumhuriyetin temeli olan ulus devlet düşüncesini pekiştirmek, Türk Ulusu’nun önemli bir kültür birikiminin olduğunu göstermek ve bunun halka ulaşmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Mezkûr kurumlar aynı zamanda Cumhuriyetin ilkeleri doğrultusunda vatandaşlar yetiştirmeyi de amaç edinmiştir. Bu doğrultuda halkı eğitecek çeşitli konferanslar verilmiş, etkinlikler gösteriler düzenlenmiştir.

Bu kurumların kuruluş amaçlarından biri de genel talimatnamede de belirtildiği gibi milliyetçilik ilkesi doğrultusunda, Osmanlı Devletinde geri plana itilen Türklük düşüncesinin, Türklük bilincinin tekrar kazandırılmasıdır. Cumhuriyetin temeli olan ulus devlet düşüncesinin pekiştirmek, İslamiyet’in kabulünden önce de Türk Ulusu’nun önemli bir kültür birikiminin olduğunu göstermek ve bu birikimin halka ulaşmasını, halk tarafından bilinmesini sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için dergide Türk Edebiyatı’nın özellikle İslamiyet’in kabulünden önceki, Arap kültürünün etkisinin daha az olduğu dönemlerine ait ürünlerine yer verilmiştir. Yeni yönetim şeklinin ülkenin her köşesine etkili, verimli ve doğru biçimde aktarmak için özellikle halkı eğitecek çeşitli konferanslar verilmiş, etkinlikler gösteriler düzenlenmiştir. Bununla birlikte faaliyetleri aktaracak bir de dergi çıkarılmıştır bununla birlikte ilçelerde ve birçok köyde konferanslar düzenlenmiş, oyunlar sergilenmiştir. Bu dergilerin çıkarılma amacı; Cumhuriyet ve devrimlerin yerleşip pekişmesine, vatan sevgisinin

¹ C.H.F. *Halkevleri Talimatnamesi*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1932, s.4.

ve yurttaşlık vazifelerinin bilincinin farkında olmasına yardımcı olmak, Türkçenin güncel olarak kullanılmayan ancak halk arasında yaşayan sözcükleri milli masalları, atasözlerini ve Türk tarihini araştırmak ve yayınlamak olmuştur.

Halkevlerinin kuruluş amacı yeni kurulan devletin temel ilkelerinden biri olan halkçılık ilkesi doğrultusunda kültür, sanat, bilim ve eğitim faaliyetlerini halk ile beraber yapmak ve halka yaymak olmuştur. Yeni yönetim şeklinin ülkenin her köşesine etkili, verimli ve doğru biçimde aktarmak için özellikle halkı eğitecek ve faaliyetleri duyuracak bir basın yayın organına ihtiyaç duyulmuştur. İşte halkevleri dergisi bu anlayışın sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda yayın faaliyetleri halkevlerinin en önemli etkinlik alanı olmuştur. İlk kurulan Halkevlerinden biri olan Bursa Halkevi de “Uludağ” adlı süreli yayımla, dergi çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Uludağ Dergisi 2 inci Kanun 1935 yılında yayın hayatına başlamıştır. 6. sayısından itibaren adı “Türkün” olarak değiştirilmiştir. Bu isim değişikliğinin nedeni derginin içeriği, kapsamı itibarıyla, sadece Bursa yöresine değil, bütün Türk Ulusunun yararlanabileceği nitelikte bir yayın olduğu inancıdır. Daha sonra Bursa denilince akla Uludağ geldiğinden, Bursa’yı en iyi tanımlayacak ismin “Uludağ” olacağı düşünülerek tekrar 10. sayıdan itibaren “Uludağ” ismi ile yayınlanmaya devam edilmiştir. Dergide, Cumhuriyet ve devrimlerin yerleştirilmesine, devrim önderlerine, stratejik ve milli konulara, felsefi yazılara, folklor araştırmalarına, tetkik yazılarına yer verilmiş, halkevi faaliyetlerine ilişkin çok sayıda yazı yayınlanmıştır. Hem Bursa’nın ve tüm Türkiye’nin hem de dünyadaki gelişmelerin nabzını tutuşuyla dikkati çeken dergide Türk dili üzerinde yoğunlukla ve özenle durulmuştur. Konuların ele alınış biçimleri, Dil Devriminin arkasından çok zaman geçmemesine rağmen Türkçenin kullanılışındaki ustalık hayranlık uyandırmaktadır. Hemen hemen her sayıda Osmanlı Türkçesi sözcüklerin yerine Türkçe karşılıklarının verilmesi, dönemin Sağlık Bakanlığının talebi üzerine, bazı tıp terimlerinin Türkiye Türkçesi karşılıklarının belirlenmesi işinin Bursa Halkevine verilmiş olması, Bursa Halkevinin dil çalışmaları konusunda bir adım önde olduğunu göstermektedir.

Bursa’nın, tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik hayatında ve Türk Devriminin yaygınlaşması ve benimsenmesi sürecinde önemli katkılarda bulunan Bursa Halkevi’nin yayın organı Uludağ Dergisi, Mayıs-Haziran 1950 tarihinde yayınlanan 102’inci sayısından sonra yayım hayatından çekilmiştir.

Dergi çalışmaları Halkevlerinin en önemli etkinlikleri arasında yer almıştır. İlk kurulan Halkevlerinden biri olan Bursa Halkevi de “Uludağ” adlı süreli yayınlara, dergi çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Uludağ Dergisi 2 inci Kanun 1935 yılında yayım hayatına başlamıştır. 6. sayısından itibaren adı “Türkün” olarak değiştirilmiştir. Bu isim değişikliğinin nedeni derginin içeriği, kapsamı itibarıyla, sadece Bursa yöresine değil, bütün Türk Ulusunun yararlanabileceği nitelikte bir yayım olduğu inancıdır. Daha sonra Bursa denilince akla Uludağ geldiğinden, Bursa’yı en iyi tanımlayacak ismin “Uludağ” olacağı düşünülerek tekrar 10. sayıdan itibaren “Uludağ” ismi ile yayımlanmaya devam edilmiştir. Dergide, Cumhuriyet ve devrimlerin yerleştirilmesine, devrim önderlerine, stratejik ve milli konulara, felsefi yazılara, folklor araştırmalarına, tetkik yazılarına yer verilmiş, halkevi faaliyetlerine ilişkin çok sayıda yazı yayımlanmıştır. Hem Bursa’nın ve tüm Türkiye’nin hem de dünyadaki gelişmelerin nabzını tutuşuyla dikkati çeken dergide Türk dili üzerinde yoğunlukla ve özenle durulmuştur. Konuların ele alınış biçimleri, Dil Devriminin arkasından çok zaman geçmemesine rağmen Türkçenin kullanılışındaki ustalık hayranlık uyandırmaktadır. Hemen hemen her sayıda Osmanlıca sözcüklerin Türkçe karşılıklarının verilmesi, dönemin Sağlık Bakanlığının talebi üzerine, bazı tıp terimlerinin Türkçe karşılıklarının belirlenmesi işinin Bursa Halkevine verilmiş olması, Bursa Halkevinin dil çalışmaları konusunda bir adım önde olduğunu göstermektedir. Bursa’nın, tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik hayatında ve Türk Devriminin yaygınlaşması ve benimsenmesi sürecinde önemli katkılarda bulunan Bursa Halkevi’nin yayım organı Uludağ Dergisi, Mayıs-Haziran 1950 tarihinde yayımlanan 102 inci sayısından sonra yayım hayatından çekilmiştir.

Merkezden gönderilen talimatlar doğrultusunda halkevlerinin faaliyetleri Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, Spor Şubesi, İçtimai Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, Köycülük Şubesi, Müze ve Sergi Şubesi olmak üzere 9 şubeye paylaştırılmıştır.² Söz derlemeleri, atasözleri, maniler, masallar kısaca halkbilimi ve kültürüne ilişkin araştırmalar, eski eserlerin yerlerini tespit etmek ve korumak, tarihi günleri ve kutlamaları gerçekleştirmek dil-edebiyat şubesinin çalışma alanı içindedir.³

Buna göre bu çalışmada komitelerin 1935-1950 yılları arasındaki faaliyetleri, yaşanan zorluklar, çalışmaların halkta bulunduğu karşılık ve Halkevi’nin belgeleri üzerinden

² C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s.6.

³ Murat Katoğlu, *Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s.411.

incelenerek analiz edilmiştir. Çalışmada, Cumhuriyet Arşivinden elektronik ortamda temin edilen veriler, doküman analizi (veri analizi) yöntemi de kullanılarak tamamlanmıştır.

Çalışma dönemin kültürel ve sosyal yaşamına büyük katkı sağlayan halkevlerinin özelde ise Uludağ Halkevinin Bursa'nın sosyokültürel yaşamına katkısını tespit etmesi ve incelenen dönemdeki Bursa halkının bu faaliyetlere yaklaşımı, yaşanan sıkıntılar, alınan tepkilerin kayda geçmesi bakımından önemlidir.

A. Halkevleri

Erken Cumhuriyet Devrinde Halkevleri, vatandaşı, çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmak amacıyla 19 Şubat 1932'de kurulmuştur. Bu yapılar Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ilkeleri doğrultusunda 1932-1951 yılları arasında faaliyet göstermiştir. Bu dönemin bürokratik yapısı da bu kurumları desteklemiştir. Zeki Arıkan, Halkevlerini, ülkenin kalkınması ve ilerlemesinde cumhuriyet kazanımlarının halka ulaştırılmasını temin etmek ve bu kazanımların içselleştirilmesini sağlayan kurumlar şeklinde ifade etmektedir.⁴

Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş Savaşından sonra başlattığı eğitim alanındaki adımlar kayda değerdir. Bilhassa 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu mahalle mektepleri, medreseler, idadiler, sultaniler, yabancı dille eğitim veren kolej ve azınlık okulları Maarif Vekâleti kapsamına alınmış ve eğitimin tek elden yürütülmesinin dinamikleri ortaya konulmuştur.

Maarif faaliyetlerinin amaçları arasında okula gitmemiş kimselere hayati ve çağdaş bilgilerin verilmesi, milli kültür ve ideallerin benimsetilmesi gibi esaslar vardı. Bu amaçlar doğrultusunda söz konusu maarif kurumlarının vatandaş eğitimine yönelik konferans, müsamere ve konserler düzenleyebilir, yayınlar yapma yetkileri de bulunuyordu.⁵ Halkevlerinin toplumsal olarak büyük görevler ifa ettiğini görmekteyiz. Bu hususta halkevi olan yerler ile olmayan yerleri karşılaştıran Ali Enver Toksoy, halkevi açılan bir yerin kültürel manzarasının olmayan yerden çok başka türlü olduğunu belirtmektedir. Dolayısı ile bu kurumların olduğu yerlerde daha modern ve medeni bir çehrenin belirginleştiği görülmektedir.⁶

⁴ Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara, 1999, C.6, S.23, s. 261.

⁵ Muzaffer Deniz, "Türk Millî Eğitiminde Bir Yerinden Yönetim Örneği: Maarif Eminlikleri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 22, Mart 2016, s.113.

⁶ Yarım Ay Dergisi, 15 Temmuz 1940 Tarihli s. 10.

1 Kasım 1928'de Harf inkılabının yapılması ve 14 Kasım 1928'de Millet Mekteplerinin açılması maarif alanında dinamik adımlar olmuştur. 15 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tektik Cemiyeti ve 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulması halk eğitiminde önemli bir ivme başlatmıştır.⁷

Milli Mücadeleden sonra Mustafa Kemal Atatürk, kurulan ulus devletinin yerleşmesinde Türk Ocaklarından faydalanmayı düşünmüş, bu bağlamda milliyetçilikle beraber halkçılık ilkesini de mezkur ocağın bünyesinde ele almak gerektiğini düşünmüştü. İşte bu yaklaşım 1925 yılında Türk Ocakları'nın Halkevlerine dönüşmesi düşüncesinin temeli olarak ortaya çıkmıştı. Buna göre Türk Ocakları, 1927 yılında tüzükte değişikliğe giderek faaliyet alanlarını Türkiye ile sınırlandırdı.⁸

Türk ocakları etkin olduğu yıllarda halkta milli bilincin yayılması ve gelişmesi ekseninde faaliyetler ifa ediyordu. Bu bağlamda konferanslar düzenliyor ve bunun gibi çalışmalar yürütüyordu. Türk ocağı bünyesinde yer alan aydınlar zaten Milli Mücadeleyi de destekleyen yayımlar yapmış ve kurulan yeni ulus devletinin de destekçisi olmuşlardı. Devletin de desteklediği ocağın şube sayısı bu bağlamda artmaya başlamış ve 1927'de 257'ye ulaşmıştı. Bundan sonra yukarıda bahsettiğim gibi yapılan nizamname değişikliği ile ocak bünyesinde bulunan milliyetçilik ilkesi Cumhuriyet Halk Fırkası nizamnamesine alındı. Ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931'deki kurultayında halkevlerinin kurulması kararlaştırıldı. Bütün derneklerin Cumhuriyet Halk Fırkası içinde eritilmesine yönelik bir program uygulamaya konularak Türk ocakları Cumhuriyet Halk Fırkası'nın mülkiyetinde halkevlerine dönüştürüldü.⁹

B.Bursa Halkevi

Bursa Halkevi 19 Şubat 1932 tarihinde açılan ilk 14 Halkevinden biridir. Halkevleri milli cemiyetin yükselmesi hissi ile kalbi çarpan vatandaşların, memur, muallim, sanatkar, alim ve her sınıftan Türk vatandaşların mesailerini teksif edecekleri cemiyetin yükselmesine tahsis edecekleri saatleri en müsbet ve en faydalı surette geçirecekleri müesseselerdir.¹⁰ düsturu ile Türkiye'de ilk açılan halk evlerinden biri olan Bursa Halkevi 19 Şubat 1932 tarihinde faaliyete başlamıştır.

⁷ Mustafa Turan, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2006, s. 395.

⁸ Z. Arıkan, a.g.m., s.263-265.

⁹ Yusuf Sarınay, "Türk Ocağı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 41, TDV Yayınları, Ankara 2012, s. 545-546

¹⁰ Cumhuriyet Gazetesi 25 Haziran 1932, s. 4.

İlk halkevleri gibi Bursa Halkevi de C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi ekseninde faaliyetlere başlamıştır. ¹¹ Bursa'da açılan bu halkevi ilgili talimaatname doğrultusunda faaliyetlerine başlamış ve her geçen gün daha çok halka ulaşmaya çalışmıştır. Gittikçe alanın genişliği neticesinde yetersiz gelmeye başlayan Bursa Halkevi yine Bursa'nın farklı bölgelerinde başka halkevlerinin açılması ile faaliyetlerini daha da arttırmıştır. "C.H.P. Halkevleri ve Halkodalarının Yurd İçinde Dağılımları" adlı eserde sayıları ve isimlerinin verildiği Bursa bölgesi halkevleri toplam 8 tane olup halkodaları ise toplamda 45 tanedir. ¹²

Halkevlerinin faaliyetlerini yürütmesi komiteler aracılığı ile olmakta olup Bursa halkevi de "C.H.P. Halkevleri Talimatnameleri ve Parti Programı" doğrultusunda faaliyetlerini ilgili komitesi aracılığı ile yürütmekteydi.

Bursa Halkevi yine Merkezden gönderilen talimatlar doğrultusunda üstlendiği görevleri, Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, Spor Şubesi, İhtimai Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, Köycülük Şubesi, Müze ve Sergi Şubesi olmak üzere 9 şube eliyle yerine getirmekteydi. Halkevlerinin şube yapılarında yapılan değişikle tarih çalışmaları bu koldan alınarak, Müze ve Sergi Şubesine aktarılmıştır. Böylece, biri "Dil, Edebiyat Şubesi", diğeri de "Tarih ve Müze Şubesi" isimlerini almışlardır.¹³ Söz derlemeleri, atasözleri, maniler, masallar kısaca halkbilimi ve kültürüne ilişkin araştırmalar, eski eserlerin yerlerini tespit etmek ve korumak, tarihi günleri ve kutlamaları gerçekleştirmek bu şubenin çalışma alanı içindedir.¹⁴ Ayrıca dil devrimini yaymak amacıyla güzel yazı ve söz söyleme yarışmaları düzenlemek, dergi ve benzeri yayınlarla Türk dilini geliştirmek, halkın bilinçlenmesine çalışmak, yazın alanında özel yetenek gösterenleri yetiştirmek ve desteklemek, bunların yanında Kitaplık ve Yayın kolu ile birlikte Halkevlerinin dergilerini ve başka yayınlarını yapmak da bu şubenin görevlerindedir.¹⁵ Şube açıldıktan bir müddet sonra genel halkevi faaliyetleri için yetersiz hale gelmeye başlamış ve halkın desteği ile yeni halkevi binasının temeli atılarak bir müddet süre içinde tamamlanmıştır.¹⁶ Bu bağlamda Bursa halkevinin yukarıda belirtilen talimatlar doğrultusunda yaptığı faaliyetler de oldukça başarılı olduğu ve halktan olumlu tepkiler aldığını belirtebiliriz.

¹¹ "Bursa Halkevi Güzel Bir Binaya Kavuşuyor", Uludağ, S.21 1939, s.1-3.

¹² C.H.P. Halkevleri ve Halkodalarının Yurd İçinde Dağılımları, Doğu Matbaası, Ankara, 1945, s.17-18.

¹³ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1932, s.6

¹⁴ Murat Katoğlu, Çağdaş Türkiye 1908-1980, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s.411.

¹⁵ Halim Bakı Kunter, Kuruluşlarının 32.Yıldönümünde Halkevleri, Kardeş Matbaası, Ankara, 1964, s.11.

¹⁶ Akşam Gazetesi, 23 Şubat 1939, s. 7.

Bursa Halkevi'nin Sosyo Kültürel Faaliyetleri

8 Nisan 1938 Tarihli Tan Gazetesi'nde "Bursa'nın İctimai Kalkınması" adıyla başlayan tafsilatlı bir yazıda devrin Bursa'sında var olan kültürel ve toplumsal yapı anlatılırken Bursa halkevi'ne de atıf yapılır. Haber bu dönemde Bursa halkevinin faaliyetlerini anlatırken bu milli kurumu Kızılay ve çocuk esirgeme kurumuna koşturarak ele almakta ve yukarıda bahs ettiğimiz farklı şube kolları ile faaliyetlerini ortaya koymaktadır.¹⁷

Yine aynı kapsamlı yazının devamında Bursa Halkevinin öteki kurumlardan en belirgin farkının Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile bir korporasyon yapıyor yaptığı anlatılmaktadır. Bu sayede şehrin içtimai kalkınmasının sağlandığı beyan edilmektedir.¹⁸ Bu anlamda Bursa Halkevinin adeta bir lonca biçiminde kooperatif faaliyetlerle içtimai gelişmelere ön ayak olması ve bunu halka ulaştırması oldukça önemli faaliyetler arasındadır. Sosyo kültürel faaliyetlerine yaptığı yayınları ile devam eden Bursa Halkevi bu bağlamda bünyesinde ortaya koyduğu çeşitli yayınlar ile çalışmalarını yılmadan sürdürmüştür.

Atatürk'ün dahi birer milli kurumlar olarak nitelediği halkevlerinin içtimai hayattaki faaliyetleri ve sosyo kültürel alandaki çalışmaları kuşkusuz Türk kültürü ve edebiyatının da bu kurumun yayınlarında yer almasının temel gerekçeleri olmuştur. Bu manada Bursa Halk evinin genel olarak yayınlarına baktığımızda halk edebiyatı unsurlarına yer vermesi önemlidir. Türk halk edebiyatının unsurlarına yer verilerek Türk kültür tarihinin önemli isimlerine işaret edilmesi sanayileşen erken devir cumhuriyet toplumunda birer kültür ışığı yakmaya da yönelik girişimlerdir.

Mezkur halkevinin yayınlarında bilhassa halk edebiyatı unsurlarına yer vermesi Türk toplumunun tarihten o devre aradaki bağları temin içindir. Bildiğimiz gibi büyük mütefekkir Mehmet Fuat Köprülü'nün yüzyılın başında kavramsal olarak literatüre yerleştirdiği halk edebiyatı ve unsurları Bursa Halkevi'nin de modern cumhuriyet vatandaşı yetiştirirken kullandığı temel argümanlardan biri olarak öne çıkmıştır.

Bursa halkevi'nin yayın organlarından Uludağ dergisi'nin folklor, halk edebiyatı, halk âşık ve tekke şiiri, halk anlatmaları, atasözleri ve deyimler, gölge oyunu, oyun-spor-eğlence, halk oyunları ve müziği, geleneksel kurumlar ve toplum hayatı, gelenek görenek ve inançlar, maddi kültür, yerleşim yerleri ve halk ekonomisi, adlar alanlarında yaptığı yayınlar halka

¹⁷ Tan Gazetesi 8 Nisan 1938, s. 5.

¹⁸ Tan Gazetesi 8 Nisan 1938, s. 5.

kültürün devamlılığını göstermek bakımından önemlidir ki bu halk edebiyatı unsurlarının işlenerek halkın geçmişi ile köprü kurmasına yönelik adımlar olmuştur.

Ali Ulvi Elöve'nin Uludağ dergisi bünyesinde Divan-ı Lugat'üt Türk'teki halk şiirleri Kutadgu Bilig, Tuyuğdan Rubaiye, Orhun Kitabeleri gibi konularda Türk kültür tarihinin temel kaynaklarına atıflar yapılmıştır.¹⁹ Yine Ali Ulvi Elöve'nin çalışmalarında,

Alper Tunga Mersiyesi

Ödlek yaragközetti

Ogrı tuzak uzattı

Bekler bekin azıttı

Kaçsa kalı kurtulur²²

Kaçan Yaralı

Tokuş içre uruştum

Ulug birle karıştım

Tüküz atın yarıştım

Aydım emdi al Utar²³

Sevgiliye

Bardı közüm yaruki

Aldı özüm konuki

Kanda erinç kanı ki

Emdi ud'mod'gurur²⁴

Bu eser ve imgeleri kullanması halkta kültürel aktarımların sağlanmasını temin içindi.

Yayınlarda 17. yy halk şairlerinden olan Kâtibi'nin yaşamı ve yaşadığı dönem hakkında bilgi ve farklı sayılarda şiirlerinden örnekler verilmesi de halk kültürüne yapılan vurguları göstermekte idi.²⁵

¹⁹ Ali Ulvi Elöve, "Divan-ı Lugat üt Türk", *Uludağ Dergisi*, 7 Temmuz 1936, s.65; Ali Ulvi Elöve, "İki Tuyuğ", *Uludağ Dergisi*, 22 Haziran 1939 s.19; Ali Ulvi Elöve, "Kutadgu Bilig", *Uludağ Dergisi*, 18 Nisan 1943, s.13.

²² Ali Ulvi Elöve, *Divan-ı Lugat üt Türk'teki Halk Şiirleri*, C. 1 S. 1, 1935, s.32.

²³ Ali Ulvi Elöve, "Divan-ı Lugat üt Türk'teki Halk Şiirler 2", *Uludağ Dergisi*, C. 1 S. 3, 1935, s.9.

²⁴ Ali Ulvi Elöve, "Divan-ı Lugat üt Türk'teki Halk Şiirleri", *Uludağ Dergisi*, C. 1 S. 9, 1935, s.47.

²⁵ Namdar Karatay, "Kâtibi", *Uludağ Dergisi*, C.1, S. 3 Temmuz, 1935, s. 30-31.

Uludağ'a yapılan gezinin, dağ havasının insanlara verdiği hazzın anlatıldığı yazıda, İmre Hasan ve Köroğlu'nun dağlarla ilgili dizelerine ve bir koşmaya yer verilmesi ise aşağıdaki dizlerde de görüldüğü gibi halk kültürüne verilen önemi göstermekte idi.

Benden selam söyle Bolu Beyine
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır!
Ok gıcirtısında kalkan sesinden
Dağlar sada verip seslenmelidir ²⁶

Yayınlarla ilgili olarak yine tahminen 1816'da Hasib Efendi tarafından yazılan daha sonra Said Efendi'nin eklemeler yaptığı Bursa'da otuz sekiz su bulunduğu belirtilen Miyahiye²⁷ ise yayınlar arasında yer alarak halka anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda,

Barekallahzehi şehri güzini vala
Habbezabeldeipakizei cennet asa
Var mı bir şehir ki bu beldeye manend ola
Cümle büldananola olsa müreccah Bursa
Hasib Efendi

Yazar, Âşık Mustafa adında Rumelili bir şairden derlediğini belirttiği bir koşmaya yer vermiştir.

Güzel kalem çekmiş Nakkaşi ezel
Dem çelkerleylet üesraya zülfün
Bir şemi zulmette halk etmiş Celal
Şöhret verir yedi tuğraya zülfün
Aşık Mustafa

Yine Dumlupınar Savaşı'nın anlatıldığı dört türküye de yer verilmiştir.

Size derim size, size.
Dağlar dağlar... Uludağlar
Eğilin de gelin dize
Ordular akını var
Akdeniz'e Akdeniz'e

²⁶ Tahsin Uyar, "Dağ", *Uludağ Dergisi*, C.1, 3 Temmuz, 1935 s.3.

²⁷ Bursa Suları başlığı altında farklı sayılarda Miyahiye'den bölümlere yer verilmiştir. bkz. Mümtaz Şükrü Eğilmez, "Bursa Suları", *Uludağ Dergisi*, 1, S. 34 Nisan, 1941, s.34; İhsan Bünkü Uzer, "Bursa Suları 6", *Uludağ Dergisi*, C.3, S.38, Ağustos, 1941, s. 38-45.

halka sunulmaya çalışılan bu imgeler halkta Türk kültürünün kodlarına vurgu yapma amacı taşımıştır.

28.²⁹Sayıda devam eden yazıda Balıkesir yöresinde söylenen Yürük ve Çetmi türkülerinden örnekler sunulmuştur.

Karedir kaşım, yastadır başım,
Gudret kalemine çekilmiş karedir kaşım
Genç yaşında gülmesi garip başım
Ver benim ahimi ben kendime yar buldum.

Görüldüğü üzere halkevinin bu derleme ve kayda alma çalışmaları mani ve türkülerin günümüze kadar gelmesinde de etken olmuştur.³⁰

Yine Bursa merkeze bağlı Badırğa köyünde yaşamakta olan Ali Nafiz ve Bursa'dan Sivas'ın Hardar Nahiyesine gittiği söylenen kardeşi Mustafa Rakım'ın şiirlerine yer verilmiştir.

Sureti şab-i katattan görmüşüz nur-i celi
Mesti- hüşyarız ezelden bir bölük merdaneyiz.
Kabekavseyni okursa Rakıma zahidmüdam
Sıır-ı ev edna'yı bilmez anda biz dürdaneyiz. Mustafa Rakım
Kemali sıfatın izhar eyleme
Şemi kâinatsın ısrar eyleme
Evhama düşüb de efkâr eyleme
Hak zatıdır zatın inkâr eyleme.
Ali Nafiz³¹

Yine Yazar ve ilçe kaymakamı, bir dağ başıda karşılaştıkları iki çobandan ikram olarak bir halk türküsü söylemlerini ister. İki genç de Emir Dağı türküsünü ikram eder:

Emir dağı bir birine olalı
Altın kemer ince bele dolalı

²⁹ Kemal Özer, "Balıkesir'de (Yürük ve Çetmi Türküleri)", *Uludağ Dergisi*, C.2, S.28 Temmuz, 1940, s. 21-24

³⁰ Rıza Ruşen Yücer, "Bursa ve Çevresindeki Halk Türküleri", *Uludağ Dergisi*, C.3 S. 28 Temmuz, 1940, s. 2-37.

³¹ Naci Kum, "Bursa'nın Son Asır Bektaşî Şairlerinden İki Kardeş (Mustafa Rakım – Ali Nafiz)", *Uludağ Dergisi* C.3, S.29-30, Eylül 2. Teşrin, 1940, s.32-36.

Dön gel a gelin dön gel

Yaz vay yayla var.

Üstümüzde dönen kadir Mevla var

A gelin yalan dünya var³²

Yine yayınlarda Nizami Nefesli'nin "Oradaki Bahar"dan adlı şiirine yer verilmiştir.

İçleri yakut dolu kadehler gibi güller,

Duruyorlar baharın zümrüt tepsilerinde;

Sırtlarına hazandan gömlek giymiş bülbüller,

Soluyorlar baharın zümrüt tepsilerinde...³³

Burada da yine gül ve bülbül gibi halk edebiyatının temel unsurlarına yer verilmiş olup bilhassa Türk İslam edebi unsurlarının halka yansması yönünde işaretler verilmiştir. Büyük mutasavvuf Yunus Emre'nin de halk edebiyatında motifler olarak kullandığı bu temaların yayınlarda kullanılmasının halkta büyük yankılar uyandıracığı düşünülmüştür.

Yine İran'ın Küşter kasabasında doğan Mehmet Küşteri'nin Bursa'ya geldiği ve 802'de Bursa'da öldüğü belirtilen yazıda Hayak Piri Şeyh Mehmet Küşteri'nin "Gülşen" adındaki manzum eserinden bir beyite yer verilmiştir.

Ademsin ol alemde sakin,

Yolumuz vacibe malumu mümkün

Yazar, Karagöz'ün mezar kitabesine de yer verilmiştir.

Nakşi sun'unremzeder hüsnünde ruyet perdesi

Hacei hükmü ezeldendir hakikat perdesi

Seyretisurette mümkünür temaşa eylemek

Hail olmaz aynı irfana basiret perdesi

Her neye im'an ile baksan olur iş aşikar

Bu hayali alemi gözden geçirmektir hüner

Nice Karagözleri mahvetti basiret perdesi

Şem'i aşk yandırub cisminden geçen

Ademiamedşüd etmekte azimet perdesi

Hangi akse iltica etsen fena bulmaz aceba

³² Mehmet Erdem, "Yörük Obasında", *Uludağ Dergisi*, C.3, S. 31, 1941, s.19-21.

³³ Nizami Nefesli, "Oradaki Bahardan Şir", *Uludağ Dergisi*, C.3, S.34, Mart 1941, s. 20

Uynatan üstadı gör kurmuş muhabbet perdesi
Dergehi ali abada müstekim ol Küşteri
Gösterir vahdet ilin kalktıkdı kesret perdesi³⁴

Neşe, elem, aşk ve kahramanlık gibi duyguların milli ruh ve karaktere uygun bir şekilde hareket ile ifadesi olan halk danslarının, nesilden nesile aktarılan ata yadigârı milli anenelerimizden olduğu vurgulamış ve “güvende oyunu” sırasında söylenen türküye yer verilmiştir.

Oğlan adın İsmail
İsmine oldum mail
Bir şeftali versene
Hem sevaptır hem hayır³⁵

Bursa halkevinin kültürel faaliyetleri arasında yer alan yayıncılık ve ortaya koyduğu yaklaşımlar önemlidir. Bu bağlamda yine mezkûr halkevinin tertip ettiği eğlenceler ve adeta imece usulü ile çalışarak elde ettiği gelirler ile evlerde bakım odaları kurdukları gibi bazı doktorlara muayeneler dahi kurulmuştur. Yine Bursa halkevinin de içinde bulunduğu halkevi söz konusu şubeleri ile halka yönelik kurslar düzenlemiş ve halkın okur yazar seviyesinin artmasına ön ayak olmuşlardır. Bu anlamda düzenlenen Türkçe okuma ve yazma kursları da halkevlerinin yine sosyo kültürel faaliyetleri arasında sayılabilir.³⁶

Bursa Halkevi 'nin sosyo kültürel faaliyetleri arasında sayılabilecek bir diğer önemli husus ise kuşkusuz köylerde kurulan okuma odalarıdır. Birçok halkevi gibi bu dönemde Bursa halkevinin de bu faaliyeti ilgili teşebbüste başı çekmiştir. Yine köylerde okuma odaları kurarak halka okuma aşılama görev edinen bu kurum cezaevindeki vatandaşlara kitap yetiştirmek gayreti içinde dahi olmuştur. Yine büyük gazetelere haberler vererek genç elemanlarını teşvik eden veya muhitinin gazetesini çeşitli etüt ve eserlerle zenginleştiren Bursa halkevi bu hususta kültürel faaliyetlerini en devamlı sürette sürdüren halkevlerinden biri olmuştur.³⁷

³⁴Necip Aksop, “Bursalı Müellif ve Şairler”, *Uludağ Dergisi*, C.3, S.35 Mayıs 1941, s. 54, Yazar, kitabenin Küşteri’ye ait olduğunu söylese de Uludağ Dergisi tarafından eklenen dipnotta kitabenin Kemteriyeye ait olduğu belirtilmiştir. bkz.C.3, S.35 Mayıs 1941, s. 54.

³⁵Hüsni Ortaç, “Bursa Halk Rakısları”, *Uludağ Dergisi* C.3, S. 39-40 Ekim 1. Teşrin, 1941, s. 53-56.

³⁶21 şubat 1937 Ulus gazetesi, s. 6

³⁷21 şubat 1937 Ulus gazetesi, s. 6

Bursa halkevinin sosyo kültürel faaliyetleri arasında yer alan halkı daha sıkı ve devamlı bir surete okumaya teşvik etmekte vardı. Bu bağlamda mezkur kurum lazım gelen propagandayı yapmakla birlikte her daim gerekli tedbirleri de almakta idi. Bu hususta Bursa halkevinin en önemli girişimi her salı akşamı yeni ve mühim eserlerin hülasalarını topluluklara sunma faaliyetleri idi.³⁸

Halkevlerinin sosyo kültürel faaliyetleri arasında yer alan köycülük şubesi girişimleri de önemli idi. Bursa halkevi de söz konusu köycülük faaliyetleri ile köy gezileri düzenliyor ve bunu belli bir düzen içinde yürütüyordu.

Bursa halkevinin köycülük faaliyetleri ile ilgili olarak tertip ettiği köycülük şubesi, köy odalarında ve köy kahvelerinde köylü kalabalıkları arasında etkili olup, köylü ağzı ile telkinler yaparak her köy için bir çalışma ve düzenleme programı yapıp bu çalışmalarını da “Son yedi gün”adındaki bir mecmua ile yayımlamaktaydı. Bu bağlamda ilgili halkevi köylerde milli bayramları içten gelen bir hava ile kutlatarak, köylüler arasında daha sıkı diyaloglar temin ederek girişimlerde bulunuyordu. Bu hususta köy öğretmenleri ve muhtarları ile de birebir toplantılar tertip ederek kayda değer başarılarla imza atmaktaydı.³⁹

Bursa halkevinin sosyo kültürel faaliyetleri arasında yer alan halk konserleri ise yine kayda değer etkinlerden idi. Bu dönemde Bursa halkevinin vermiş olduğu bir konserden bahs eden devrin gazetesi konserin mükemmel bir surette yürütüldüğünü beyan etmektedir.⁴⁰ Bir nevi sanatkârları halkla buluşturmayı da bu anlamda yürüten kurum bu tip etkinlikler ile hem sanat eşliğinde bir araya gelmeyi hem de halkın güzel zaman geçirmesini hedeflemekteydi.

Bu dönemde yine Bursa halkevinin sanat faaliyetleri arasında yer alan bir başka gelişme ise ilgili halkevinin sıhhi ve içtimai konuları kapsayan 53 filmi Almanya’dan getirterek merkezde ve köylerde halka gösterme girişiminin olması idi. Bu faaliyet için altı mıntıkanın tespit edilmesini beyan eden devrin gazetesi, ilgili faaliyetlerin devam edeceğini elde ettiği haberle yazmaktaydı.⁴¹

Bursa halkevi’nin sosyo kültürel faaliyetleri arasında yer alan tiyatro ve gösteri etkinlikleri ise bu dönemde önemli çalışmalar olarak öne çıkmaktaydı. Bu hususu bir çalışmada ortaya koyan Yarım Ay Dergisi, temsilde Bursa halkevi’nin akranları arasında birinciliği kazandığını ve on beş günlük bir memleket turnesine çıkacağını yazmaktaydı. Bu

³⁸ 21 şubat 1937 Ulus gazetesi s. 6

³⁹ 21 şubat 1937 Ulus Gazetesi s. 6

⁴⁰ 1 Mart 1939 Son Posta Gazetesi, s. 5

⁴¹ 7 Nisan 1934 Son Posta Gazetesi, s. 4

dönemde “zor nikah” ve “yaşayan ölü” gibi klasikleri de halkla buluşturan Bursa halkevi temsil kolu bu önemli faaliyetlere de imza atmaktaydı.⁴²

Bursa halkevinin sosyo kültürel faaliyetleri arasında yer alan halk konserleri ise yine kayda değer etkinlerden idi. Bu dönemde Bursa halkevinin vermiş olduğu bir konserden bahs eden devrin gazetesi konserin mükemmel bir surette yürütüldüğünü beyan etmektedir.⁴³ Bir nevi sanatkârları halkla buluşturmayı da bu anlamda yürüten kurum bu tip etkinlikler ile hem sanat eşliğinde bir araya gelmeyi hem de halkın güzel zaman geçirmesini hedeflemekteydi.

Bu bağlamda Bursa Halkevi komitelerinin 1938 yılı içerisinde altı ay içinde 108 toplantı yaptığını, 12 bin lira bütçesi olduğunu, iki ayda bir Uludağ Dergisi’ni çıkarttığını görmekteyiz.⁴⁶ Bununla beraber bursanın her ilçesinde ve pek çok köyünde halkı bilinçlendirmeye dönük etkinlikler konferanslar düzenlenmiştir. Koyunluoğlu tarafından kaleme alınan “Bursa ve İznik Tarihi” isimli eserlerin halkevi bünyesinde çıkarıldığını ve yine raporda sahip olunan imkânların beş lambalı telefunken bir radyo, 400 kişilik bir sinema salonu, ikisi kuyruklu bir kuyuksuz üç piyano, 110/190 lık elektrik bağlantısı, dersler ve kısa filmlerde kullanılmak üzere bir projeksiyona sahip bulunduğu belirtilmiştir. Sinema salonunun zaman zaman kiraya verilerek gelir elde edildiği de eklenmiş ancak kiraya verme esas ve usulleri de kaidelere bağlanmıştır. Halkevinin şubeleri arasında bazı çalışma konuları itibariyle benzerlikler bulunmakla birlikte geniş kitlelere ulaşabilmek adına sayının azaltılmayacağı belirtilerek komite başkanları ve meslekleri şu şekilde kayıt altına alınmıştır.⁴⁷

Bursa halkevi’nin halka yönelik etkinlikleri arasında yer alan gösteriler ve sahne faaliyetlerine baktığımız kayda değer faaliyetler olduğunu daha önce söylemiştik. Temsillerde sergilenecek eserlerin titizlikle seçildiği de arşiv belgelerinde önümüze çıkmaktadır. Bu hususta “Alp Arslan” adlı bir eserin yayınlanmasının komite kararı ile red edilmesi de bize fikir vermektedir.⁴⁸ Ancak repertuara alınan eserlerin sergileniyor olması ise önemli bir husustur.

Tüm bu sosyo kültürel faaliyetlere rağmen kuşkusuz Bursa halkevi’nin imkanları da sınırlıdır. Yaptığı sosyal ve kültürel faaliyetlerde etkin bir rol oynayan Bursa halkevi’nin

⁴² 15 Temmuz 1940 Yarım Ay Dergisi, s.11.

⁴³ 1 Mart 1939 Son Posta Gazetesi, s. 5.

⁴⁶ Cumhuriyet arşivi 983-810-1.

⁴⁷ Cumhuriyet Arşivi 983-810-1.

⁴⁸ Cumhuriyet Arşivi 1022-932-1.

sahip olduğu imkanlar da etkin şube faaliyetlerinin devamında başat rol oynamaktaydı. Bu bağlamda kurumun kütüphaneden, binaya, yayın faaliyetlerinden şube faaliyetlerine kadar bazen zor şartlarda çalıştığı da bir gerçektir. Bursa Halkevi'nin faaliyetlerinin anlatıldığı arşiv belgeleri arasında yer alan bir belgede⁴⁹ kurumun gelir kaynaklarından bahs edilmekte ve bu bağlamda bağışların, Karagöz, müsamere, salon kiralınması, balo, düğünlerden alınacak salon ücreti ve tertip edilecek güreş müsabakalarından elde edilecek gelirlerin de kurum gelirleri arasında yer aldığı belirtilmektedir.

Yine Bursa halkevi'nin komite ve toplantılarına bakıldığında çalışmaların da seyri görülebilmektedir.⁵⁰ Son altı ay içinde komitelerin toplantı sayısı (1938) incelendiğinde şube birimlerinin katıldıkları toplantıların alanlarına göre tertip ettiği toplantılar bu kurumun aynı zamanda sosyo kültürel faaliyetleri hakkında da bizlere fikir vermektedir. Hangi alanlarda faaliyet gösteren birimlerin oluşu bu doğrultuda önemlidir. Spor, sosyal yardım, köycülük, halk dersaneleri gibi birimler yapılan faaliyetleri de işaret etmektedir.

⁴⁹ Cumhuriyet Arşivi 829-275-1.

⁵⁰ Cumhuriyet Arşivi 983-810-1.

Sonuç

Erken dönem Cumhuriyet devrinin, Atatürk'ün deyişi ile birer milli kurumları olan Halkevleri, ulus devlet projesinin de dinamiklerini oluşturmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini kültür olduğu söyleminin adeta içini dolduran bu ulusal kurumlar, kültürel dinamiklerin de birer başat göstergeleridir.

Devrim sürecini anlatma yayma ve Türk halkına devletin elini ulaşamadığı noktalarda eğitim kültür sanat ve sosyal yaşamda kazanımlarda bulunma yolunda birçok faaliyetin içinde olan halkevleri çıkardıkları yayınlarla da etkili olmuşlardır.

Bu bağlamda araştırmamızın konusu olan Bursa Halkevi de emsalleri gibi bu devrin başat kurumlarından olmuş birçok sosyal ve kültürel faaliyet içinde bulunmuştur. Gerek yayınlar, gerek çeşitli faaliyetlerle halka ulaşma amaçları güden Bursa Halkevi sergilediği yaklaşım ve alışma alanları ile erken cumhuriyet devrinin birer milli kurumu olarak ön plana çıkmıştır.

Bu anlamda Bursa Halkevi'nin de yayın organı olan Uludağ Dergisi, önemli görevler ifa etmiştir. Buna halk evinin halka açılan kapısı, halka uzanan eli, halkı aydınlatan ışığı diyebileceğimiz Uludağ dergisinde dil edebiyat şubesinin en aktif kollardan biri olduğu söylenebilir. Çünkü çalışmamızdan da anlaşılacağı üzere Bursa'nın tarihi ekonomisi geçim kaynakları manevi şahsiyetleri doğal güzellikleri de dahil olmak üzere tüm halk edebiyatı unsurları ile uzun soluklu yazı dizileriyle her sayının önemli bir bölümünü doldurmaktadır.

Bursa halkevi halk edebiyatı ve halk kültürü araştırmaları konusunda özenle çalışmış efsane, hikaye, türkü, nişan, doğum ve ölüm adetlerini yayınlamıştır. Bu yayınlar ile Türk kültür tarihinin kültürel dinamiklerini halka ulaştırmayı da bir görev edinen Uludağ Dergisi, bu sayede kültürel aktarımın da başat unsurlarından biri olmuştur.

Bursa Halkevi yayınlarını incelediğimizde dil devriminin etkisi ve verilen destek açıkça görülmektedir. Temiz bir Türkçe ile kaleme alınan eserler göze çarpmaktadır. Çok partili sisteme geçişle birlikte halk evlerine ayrılan bütçe azaltılmış

ve bu yayın organı Mayıs Haziran 1950 de yayınlanan 102. Sayısıyla yayın hayatından çekilmiştir.

Çalışmanın ikinci ayağı olan Bursa Halkevi dil tarih edebiyat ve gösteri komitesinin faaliyetlerine baktığımızda savaştan yeni çıkmış ve yeni bir rejimi tanımaya anlamaya dönük olan halkı bilinçlendirmek, hayatın geneli hakkında ihtiyaç duyacağı konular hakkında fikir sahibi olmasını sağlamak, Bursa halkının kültür sanat hayatına katkıda bulunmak ayrıca açılan kurslarla da bireylerin kişisel gelişimlerine destek vermek gibi faaliyetleri yaptığı görülmektedir.

Analiz edilen kaynaklardan hareketle Bursa halkının tüm bu faaliyetlere, konferanslara, sinema gösterimine ve açılan kurslara büyük ilgi gösterdiği, kadın - erkek demeden büyük katılımların sağlandığı zaman zaman salonların kalabalığa yetmediği görülmektedir. Bununla beraber çağın gereklerine uygun olarak yabancı dil eğitimi ve batı musikisi gibi konularla birlikte geleneksel kültürümüz, Mimar Sinan, vatan ve bayrak sevgisi, Türk kültürü gibi konuların da işlenmesiyle her kesime hitap etme açamacı izlenmiştir. Açılan kütüphanelere davet edilen konuşmacılar dönemin önde gelen fikir adamlarının olması da ayrıca takdire şayan görülmektedir. Elbetteki tüm bunları yürütme esnasında birtakım maddi sorunlarla karşılaştığı bazılarına destek bulunurken kimilerine olumsuz cevap aldıkları da belgelerden anlaşılmaktadır. Bu cihetle kendi değirmenini döndürebilmek adına bağışlar, çeşitli gösteri faaliyetleri yürütülmüş bazen de halkın kendisi eksikleri tamamlamaya gayret göstermiş ve bazen de şube salonlarının sinemaya kiralanması gibi sözleşmelerle gelir teminine çalışılmıştır. Nitekim İnegöl'deki halkevine halkın mobilya desteği bu konuda değerlendirilebilir. Ayrıca bölgelerin kendi sosyo demografik yapısına bağlı olarak da konferans konularının seçimi hedef kitleyi yakalama adına önemlidir. Örneğin düğün dernek vs. konularında ve harcama konusunda aşırıya kaçan ilçelerde bu tarz konulara değinirlerken gemlik gibi savunmayla ilgili kritik bölgelerde hava tehlikesi, gaz savunma sistemleri gibi konular seçilmiştir.

Bununla birlikte hassaten her daim gündemde olan sağlık, ekonomik ve tarımla geçimini sağlayan bir halk olan Bursa için toprağın işlenmesi gibi konular hakkında verilen konferansların halka katkısı büyük olmuştur. Kaynaklar ve bilhassa devrin basınına bakıldığında halkın tamamını kucaklamayı hedef aldığı görülmekle birlikte

elbette ki halkın bir kesiminin mevcut faaliyetleri halk parti ile ilişkilendirmesi sebebiyle de zaman zaman sorunlar yaşanabildiği görülmektedir.

Bursa Halkevi'nin sosyo kültürel faaliyetleri arasında yer alan köycülük projesi de köylerde yaşayan halka Türk kültürü ve milli değerleri aşılama amaçlı girişimlerdendir.

Devrinin birer milli kurumları olarak ön plana çıkan halkevleri çalışma koşulları yok olunca ömrünü tamamlamış ve kapanmış birer cumhuriyet kurumları olarak tarihteki yerlerini almışlardır.

Kaynaklar

Sürelî Yayınlar

Akşam Gazetesi.

Son Posta Gazetesi.

Son Posta Gazetesi.

Son Posta Gazetesi.

Son Posta Gazetesi.

Tan Gazetesi.

Tan Gazetesi.

Ulus Gazetesi.

Ulus Gazetesi.

Ulus Gazetesi.

Ulus Gazetesi.

Yarım Ay Dergisi.

Yarım Ay Dergisi.

Yarım Ay Dergisi.

Arşiv Belgeleri

Cumhuriyet Arşivi 983-810-1.

Cumhuriyet Arşivi BCA 983-810-1.

Cumhuriyet arşivi belge no 983-810-1.

Cumhuriyet Gazetesi 25 Haziran 1932.

Kitap ve Makaleler

“Bursa Halkevi Güzel Bir Binaya Kavuşuyor”, *Uludağ Dergisi*, S.21 1939, s.1-3.

AKSOP, N., “Bursalı Müellif ve Şairler”, *Uludağ Dergisi*, C.3, S.35 Mayıs 1941, s. 54.

ARIKAN, Z., "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara, 1999, C.6, S.23, s. 261.261-281.

C.H.F. *Halkevleri Talimatnamesi*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1932, s.4.

C.H.P. *Halkevleri ve Halkodalarının Yurd İçinde Dağılımları*, Doğu Matbaası, Ankara, 1945, s.17-18.

- DENİZ, M., "Türk Millî Eğitiminde Bir Yerinden Yönetim Örneği: Maarif Eminlikleri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 22, Mart 2016, s.113109-117.
- EĞİLMEZ, M. Ş., "Bursa Suları", *C Uludağ Dergisi*, 1, S. 34 Nisan, 1941, s.34.
- ELÖVE, A. U., "Kutadgu Bilig", *Uludağ Dergisi*, 18 Nisan 1943, s.13.
- ELÖVE, A. U., "Divan-ı Lugat ü Türk'teki Halk Şiirleri", *Uludağ Dergisi*, C. 1 S. 9, 1935, s.47.
- ELÖVE, A. U., "Divan-ı Lugat ü Türk", *Uludağ Dergisi*, 7 Temmuz 1936, s.65.
- ELÖVE, A. U., "Divan-ı Lugat ü Türk'teki Halk Şiirler 2", *Uludağ Dergisi*, C. 1 S. 3, 1935, s.9.
- ELÖVE, A. U., "Divan-ı Lugat ü Türk'teki Halk Şiirleri", *Uludağ Dergisi*, C. 1 S. 1, 1935, s.32.
- ELÖVE, A. U., "İki Tuyuğ", *Uludağ Dergisi*, 22 Haziran 1939 s.19.
- ERDEM, M., "Yörük Obasında", *Uludağ Dergisi*, C.3, S. 31, 1941, s.19-21.
- KARATAY, N., "Kâtibi", *Uludağ Dergisi*, C.1, S. 3 Temmuz, 1935, s. 30-31.
- KATOĞLU, M., *Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s.411.
- KUM, N., "Bursa'nın Son Asır Bektaşî Şairlerinden İki Kardeş (Mustafa Rakım – Ali Nafiz)", *Uludağ Dergisi* C.3, S.29-30, Eylül 2. Teşrin, 1940, s.32-36.
- KUNTER, H. B., *Kuruluşlarının 32.Yıldönümünde Halkevleri*, Kardeş Matbaası, Ankara, 1964.
- NEFESLİ, N., "Ortadaki Bahardan Şiir", *Uludağ Dergisi*, C.3 Sayı:34, Mart 1941, s. 20.
- ORTAÇ, H., "Bursa Halk Rakısları", *Uludağ Dergisi* C.3, S. 39-40 Ekim 1. Teşrin, 1941, s.53-56.
- ÖZER, K., "Balıkesir'de (Yürük ve Çetmi Türküleri)", *Uludağ Dergisi*, C.2, S.28 Temmuz, 1940, s. 21-24.
- SARINAY, Y., "Türk Ocağı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 41, TDV Yayınları, Ankara 2012, s. 545-546 545-546.
- TURAN, M., *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2006.
- UYAR, T., "Dağ", *Uludağ Dergisi*, C.1, 3 Temmuz, 1935 s.3.
- UZER, İ., "Bugünkü Bursa Suları 6", *Uludağ Dergisi*, C.3, S.38, Ağustos, 1941, s. 38-45.
- YÜCER, R. R., "Bursa ve Çevresindeki Halk Türküleri", *Uludağ Dergisi*, C.3 S. 28 Temmuz, 1940, s. 2-37.